

Ik stuur je een tikkie

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers*
via www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Johanneke Mijnhardt

Ik stuur je een tikkie

Financieel opvoeden
van kinderen in 7 stappen

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 6017 6
© 2022 Johanneke Mijnhardt
Omslagontwerp Alexandra de Vries
Illustraties © Marion Vrijburg
Foto auteur © Dirk-Jan van Dijk

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn vader en moeder
die mij doorzettingsvermogen bijbrachten,
waardoor ik altijd weer een stap verder kom

INHOUD

Voorwoord 9

Inleiding 17

STAP 1

Zelfbeheersing: de 10%-regel 27

STAP 2

Doorzettingsvermogen: beheers je uitgaven en leg een buffer aan 49

STAP 3

Spirit: leer het verschil tussen uitgeven en investeren en laat je geld groeien 73

STAP 4

Nieuwsgierigheid: leer nieuwe dingen en word beter in geld verdienen 95

STAP 5

Optimisme: fouten zijn de voedingsbodem van succes *121*

STAP 6

Sociale intelligentie: leer netwerken *143*

STAP 7

Dankbaarheid: geef geld uit aan dingen waar je blij van wordt *167*

Nawoord *187*

Dankwoord *191*

Bronnen *193*

VOORWOORD

Mijn telefoon licht op tijdens het schrijven. In plaats van hem te negeren, kijk ik snel. Het is mijn jongste dochter. Ze is met vriendinnen in de stad aan het shoppen, maar ze heeft nog geen kleedgeld. Dus appt ze mij wanneer ze iets tegenkomt dat ze wil kopen. Zo ook vandaag. ‘Ik stuur je wel een tikkie, mam,’ appt ze. Ze heeft een mooi shirt gevonden. Of ik even wil betalen. Het is al het zoveelste shirt. Naast rokjes, truien en broeken. Zal ik deze keer nee zeggen? En heeft ze eigenlijk wel enig besef van hoe vaak ze me een tikkie stuurt en om hoeveel geld het gaat?

9

Jong geleerd is oud gedaan, luidt het spreekwoord. Dat brengt me bij de belangrijkste vraag die ik in dit boek wil beantwoorden: wat geef je je kinderen mee in de opvoeding zodat ze zichzelf later financieel gezond mogen noemen? Eén ding staat vast, ook met hun financiële opvoeding moet je tijdig beginnen. Sowieso vanaf het moment dat je je kinderen zakgeld gaat geven, maar er komt meer bij kijken. Hoe breng je ze de waarde van dat geld bij? En wat is er nog meer belangrijk?

Het gemak waarmee mijn kinderen, en ik zelf trouwens ook, door de digitalisering geld uitgeven, is enorm. Ze krijgen hun zakgeld en kleedgeld overgeschreven op hun rekening en hebben vaak geen idee van wat er eigenlijk inkomt en uitgaat. Vergelijk dat met hoe je vroeger rijksdaalders, guldens en kwartjes kon sparen met de Pennierekening van de Postbank. Het muntgeld ging in de gleuf rechts bovenin en rolde in het juiste vakje. Je zag je vermogen letterlijk groeien, daar was niets vluchtigs aan. Geld had een tastbare waarde. Je bedacht je wel drie keer voordat je het uitgaf. Iets van dat besef zou ik ze willen bijbrengen.

Maar met alleen dat besef ben je er nog niet. Om de vraag te beantwoorden wat ik onze kinderen mee wil geven in de financiële opvoeding moest ik ook kijken naar hoe ik zelf met geld omging. Gíng, ja. Ik dacht namelijk altijd dat ik er goed mee om kon gaan, met geld. Ook ik had nog wat te leren, zo bleek toen ik me erin ging verdiepen.

Mijn man en ik hadden geen schulden, behalve de hypotheek op ons huis. Eén keer in de zoveel jaar maakte ik een begroting van onze inkomsten en uitgaven. Keer op keer kwamen we goed uit. We hadden allebei een baan met een vast contract, een goede pensioenregeling, en met de jaren steeg ons salaris. We konden op vakantie en weekendjes weg. Daarnaast hadden we een huis in een populaire stad, dat jaarlijks in waarde steeg.

Vanuit mijn economische achtergrond las ik al regelmatig

over personal finance. Meestal koos ik boeken die pasten bij mijn beeld dat we alles op orde hadden. Maar toen las ik *Rijke pa, arme pa* van Robert Kiyosaki, met als prikkelende ondertitel *Wat de rijken hun kinderen leren over geld – dat de armen en de middenklasse niet doen!* (2019). Kiyosaki schreef een boek dat mij wakker schudde. In plaats van bevestigd te worden in het idee dat ik mijn financiën op orde had, kwam ik er na een paar bladzijden al achter dat dit allesbehalve waar was. Het boek was geenszins een bevestiging van mijn overtuiging dat ik goed bezig was.

11

Hoofdstuk na hoofdstuk werd het tegendeel bewezen. De auteur haalde financiële lessen aan, waar ik nog nooit van gehoord of over nagedacht had. De uitspraak: ‘Het gaat er niet om hoeveel geld je verdient, het gaat erom hoeveel je overhoudt’ zette me aan het denken. Onze begroting klopte altijd, we gaven net zoveel uit als we binnenkregen, dus onderaan de streep maakten we geen schulden. Doorgaans hielden we ook nog wat over, meestal nadat het vakantiegeld was gestort. Dat geld zetten we apart, en we gaven er ook weer een deel van uit wanneer we aan het einde van de maand niet uitkwamen. Desalniettemin hadden we altijd een buffer op de bank.

Maar structureel geld overhouden, dat leek niet echt te lukken. Een fenomeen waar veel mensen mee te maken hebben, zo leerde ik, en wat *lifestyle inflation* wordt genoemd. Dit betekent dat je je uitgavenpatroon aanpast aan je inkomsten. Wanneer je inkomsten stijgen, gun je jezelf automatisch ook

hogere uitgaven. Waar je vroeger naar een goedkope supermarkt ging, haal je nu eten bij de traiteur. Waar je vroeger tevreden was met een vakantiehuisje met een stapelbed voor de kinderen, boek je nu een villa met voor iedereen een eigen badkamer. Je geeft datgene uit wat je binnenkrijgt. Je levensstijl is onderhevig aan inflatie.

12 Een andere uitspraak die me aan het denken zette: ‘Rijke mensen werken niet voor hun geld, maar laten geld voor hen werken.’ Geld voor je laten werken, wat betekent dat dan? We hadden een vaste baan met een goed salaris en een buffer. We werkten voor ons geld en hielden af en toe wat over, ons huis was ons vermogen, dat was toch de bedoeling? En vooral, dat deed iedereen toch zo? Als ik erover nadacht en eens om me heen keek, kende ik eigenlijk ook wel mensen die het anders aanpakten. Die niet al hun geld meteen weer uitgaven, maar bijvoorbeeld een deel belegden of zelfs mensen die een vakantiehuisje hadden gekocht voor eigen gebruik of voor de verhuur. En ik vroeg me af: waar doen ze het van?

Ik moet toegeven, er waren niet veel mensen in mijn omgeving die anders met hun geld omgingen. Maar ze waren er wel, de mensen die structureel minder geld uitgaven dan ze binnenkregen, dat apart zetten en een deel ervan investeerden. Een investering, die hun vervolgens ook weer wat opleverde. Mensen die het geld voor hen lieten werken en profiteerden van de opbrengsten.

Toen begon het me te dagen: we hadden een buffer en

een koophuis, maar verder bezaten we, naast ons huis, geen activa, zoals beleggingen of vastgoed, die geld oprachten. Ik gaf geld uit of liet het op de bank staan, waar het minder waard werd. We hadden dan wel een koophuis in de Randstad, dat flink in waarde was gestegen, maar dat was een kwestie van geluk. Daar had ik zelf nauwelijks invloed op. En datgene waar ik wel invloed op had, daar maakte ik onvoldoende gebruik van.

De conclusie drong zich aan me op: we waren de afgelopen jaren bezig geweest met steeds meer geld te verdienen en onze uitgaven groeiden net zo hard mee. We hadden echter verzuimd om een deel van dat geld op een verstandige manier weg te zetten. Hoe meer we verdienden, hoe meer we uitgaven. Er was maar één conclusie te trekken: ik gedroeg me als een ‘arme ma’ voor onze kinderen. En dat ging ik veranderen.

13

Onze kinderen hoeven van mij niet in een villa te wonen met een Porsche voor de deur. Alhoewel ze daar zelf wellicht iets anders over denken. Dat ik een ‘rijke ma’ in plaats van een ‘arme ma’ wil zijn heeft andere redenen. Ik wil dat ze weten hoe je met geld om moet gaan én dat ze daar zelf regie in kunnen nemen.

Geld kan bevrijdend werken als je er genoeg van hebt. Maar ik wil niet dat onze kinderen gaan zitten wachten tot ze een keer geluk hebben met geld. Of ze in staat zijn met geld om te gaan moet niet afhangen van de toevalligheid een

goedkoop huis te bemachtigen in een opkomende wijk, dat in waarde gaat stijgen. Ook wil ik niet dat hun financiële gewin voortkomt uit toevallig op het goede moment in- of uitstappen in bitcoin. Of dat ze de gelukkigen zijn die in het postcodegebied wonen waarop het winnende lot van de Nationale Postcode Loterij valt. Allemaal heel fijne toevalligheden. Maar de bevrijding die voldoende geld kan bieden, moet gaan over datgene waar onze kinderen zelf invloed op hebben, ongeacht hoeveel geld ze later gaan verdienen. Dat is wat ik ze wil leren.

Tegenover het hebben van genoeg geld staat de schrijnende situatie dat je er te weinig van hebt. Het beklemmende gevoel dat een tekort aan geld je geeft, daar wil ik ze voor behoeden. De stress die een gebrek aan geld kan opleveren, hoop ik onze kinderen te besparen. Altijd met het ene gat het andere proberen te vullen, dat bederft je levensgeluk. Dit is echter geen boek voor wie in de schuldhulpverlening dreigt te komen: ook wie goed verdient, heeft er profijt van. Het fotonegatief van de schuldhulpverlening is de gouden kooi. Je hebt een veeleisende baan, je verdient veel geld, wat ook nodig is om je vaste lasten te betalen, zoals de hypotheek, twee auto's en vakanties. Ook dan kan geld een beklemmend gevoel opleveren.

Maar onder de streep op nul uitkomen, geen schulden maken, en geen geld overhouden, dat gun ik mijn kinderen ook niet. Ik wil ze de waarde van geld leren, maar ook hoe ze geld voor zich kunnen laten werken, zodat ze hun lot in eigen

hand kunnen nemen en de vrijheid voelen om te kunnen kiezen. Kiezen voor een baan die ze graag willen, voor een studie die ze op latere leeftijd willen volgen of voor een sabbatical om een mooie reis te maken. Ik gun onze kinderen kortom de vrijheid en autonomie die een goede buffer en voldoende geld op je rekening je kunnen bieden. En daarvoor zullen ze een aantal technische aspecten moeten leren over geld, over de digitalisering van geld, over inflatie, over rente en over exponentiële groei. En zullen ze moeten nadenken en kiezen. Nadenken over wat belangrijk voor ze is, kiezen wat ze wel, maar ook wat ze niet kunnen kopen.

15

Hoe je dat lange proces als ouder kunt begeleiden en vooral ook hoe je hun karakterontwikkeling kunt stimuleren, daarover gaat dit boek. Later kunnen kinderen dat achteloze tikkie immers niet meer naar hun ouders sturen.

INLEIDING

Wie, eenmaal volwassen, dit boek gaat lezen, is eigenlijk aan de late kant. Althans wanneer het om jezelf gaat. Het is nu eenmaal lastig ingesleten gedragspatronen te veranderen (onthoud: niets is onmogelijk). Dit boek is in de eerste plaats bedoeld voor de volgende generatie. Of beter: voor wie de volgende generatie grootbrengt. Het richt zich tot de opvoeders. Maar waarom weer een boek over opvoeding? De schappen in de boekwinkel puilen al uit van de opvoedboeken en er zijn tal van tijdschriften voor ouders.

17

Het blijkt dat er slechts een paar boeken zijn voor ouders die hun kinderen in financieel opzicht willen grootbrengen, waarvan de meeste niet meer in de handel zijn. Dat is best opvallend als je bedenkt dat het niet ontbreekt aan opvoedboeken. Er is geen onderwerp of je kunt er voor tips terecht bij experts. Behalve dan als het om geld gaat.

Is er dan helemaal niets bekend over financiële opvoeding? Uiteraard kunnen ouders terecht bij het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) als ze vragen hebben over zakgeld, schulden en pensioen. Wanneer je door-

klikt op de site, zie je dat er ook een apart artikel is over de financiële opvoeding van kinderen. Kinderen die al op jonge leeftijd met geld leren omgaan, komen later minder vaak in de financiële problemen, staat er. Maar daarmee ben je er nog niet.

18 In november 2021 bleek uit onderzoek van Deloitte, in samenwerking met ING, Nibud en de Universiteit Leiden, dat slechts 27 procent van de Nederlanders financieel gezond is. In dit onderzoek *In Balans. Samen op weg naar een financieel gezond Nederland* worden vier financiële gezondheidsniveaus genoemd: financieel gezond, financieel toereikend, financieel kwetsbaar en financieel ongezond. Er is daarbij gekeken naar vijf domeinen: inkomen, uitgaven, sparen, lenen en planning. Ook neemt het onderzoek financiële kennis en persoonlijke kenmerken mee. Niet verbazingwekkend, maar deze blijken er ook toe te doen. Meer aandacht voor de financiële opvoeding lijkt hoognodig.

Om kinderen en jongeren te leren omgaan met geld wordt elk jaar in maart de Week van het geld georganiseerd door onder andere het Nibud en Wijzer in geldzaken. De nadruk ligt bij Wijzer in geldzaken op de financiële educatie van kinderen op scholen. School, zo is de gedachte, moet leerlingen in financieel opzicht bijspijkeren. Natuurlijk, iets is beter dan niets, zeker als kinderen van huis uit helemaal geen financiële opvoeding meekrijgen. Zij zullen ongetwijfeld profiteren van een project op school of een theatervoorstelling over geld. Maar een grondige gedragsverandering begint thuis.

Uit *Financiële opvoeding & het financiële gedrag als volwassene* (2016), een grootschalig literatuuronderzoek van het Nibud, blijkt dat het effect van financiële kennis en educatie op het uiteindelijke financiële gedrag beperkt is. ‘Financiële opvoeding is een “proces” van achttien jaar, dat ook op impliciete manieren zijn invloed kan hebben. [...] Mensen die van huis uit hebben meegekregen hoe ze met geld om moeten gaan, hebben minder kans op financiële problemen en ze kunnen makkelijker rondkomen.’

19

Daarom stel ik voor te beginnen daar waar het effect het grootst is: bij de ouders zelf, bij ons. Rust ouders zo toe dat ze hun kinderen een degelijke financiële opvoeding kunnen geven die meer behelst dan het voorkomen van financiële problemen. Een financiële opvoeding aan de hand van zeven sterke karaktereigenschappen, dat is waar dit boek over gaat.

In dit boek formuleer ik zeven stappen of geldlessen. Het gaat niet alleen om de stappen zelf, maar ook om dat wat erachter schuilgaat, de ontwikkeling van het karakter van je kind. Hierbij baseer ik me op inzichten uit de economie, filosofie en de sociale psychologie. Ook de adviezen van het Nibud komen ter sprake. De stappen licht ik toe aan de hand van de verhalen van onder andere ouders en kinderen die ik de afgelopen twintig jaar sprak als leerkracht, begeleider in het onderwijs en als ouder op het schoolplein. De namen zijn gefingeerd.

Opvoeden, wat is dat eigenlijk?

Opvoeden gaat niet alleen over het aanleren van afspraken en regels zoals eten met mes en vork en níét met je vingers in het stopcontact. En uiteraard bied je kinderen veiligheid, warmte en een dak boven hun hoofd. Maar naarmate ik me ontwikkelde als ouder en opvoeder van onze zoon, begon ik steeds meer na te denken over het ‘waartoe’ van onze opvoeding. Bestaat opvoeden uit het aanbieden van een serie afspraken en regels, een truc die je uit je hoofd leert? Of is het meer dan dat? Mijn kijk op opvoeding veranderde toen onze zoon naar groep drie ging.

De juf van onze toen zesjarige wees mij erop dat hij het moeilijk vond om in de rij te blijven lopen op weg naar de gymles. In plaats daarvan rende hij elke keer door de bosjes die naast de stoep groeiden. Omdat ik zelf ook leerkracht was, kon ik me goed voorstellen dat het behoorlijk onpraktisch is om zesjarige jongens uit de berm te vissen, als je een klas met kinderen veilig naar hun bestemming moet brengen. Welke regel kon ik hem nu weer aanleren? Hier piekerde ik een tijd over totdat mijn man zei: ‘We voeden onze zoon toch niet op om uiteindelijk in de rij te lopen?’ Die uitspraak zette me aan het denken. Dat was inderdaad niet het doel van onze opvoeding. Maar wat dan wel? Met het voorval van zojuist wil ik niet betogen dat ‘in de rij lopen’ een onbelangrijke regel is, maar het is niet het doel van de opvoeding. Het doel ligt daar als het ware onder, in de vorming van zijn karakter.

Meer daarover las ik in *Een kwestie van karakter* (2015) van de Canadees-Amerikaanse wetenschapsjournalist Paul Tough. Hij onderzoekt wat bepaalt of je slaagt in het leven. Men dacht heel lang dat intelligentie daarin een doorslaggevende factor was. Tough laat zien dat juist karaktereigenschappen zoals doorzettingsvermogen en optimisme de basis vormen voor een geslaagd leven.

De combinatie van die karaktereigenschappen bepaalt hoe mensen omgaan met de dingen die ze in het leven tegenkomen. Ben je flexibel en kun je gemakkelijk omgaan met een afspraak die op het laatste moment wordt verzet? Ben je optimistisch aangelegd en is het glas voor jou altijd halfvol? Of juist andersom, heb je een pessimistische instelling? Zit het je voor je gevoel snel tegen? Is het glas eigenlijk altijd halfleeg? Dat zijn allemaal karaktereigenschappen.

21

Een deel van het karakter ligt vast bij geboorte, maar daarmee is de rol van ouders niet uitgespeeld. Ook de omgeving is van grote invloed, vooral bij kinderen. Vandaar dat de opvoeding zo'n belangrijke rol speelt bij het vormen van karakter en karaktereigenschappen. Er wordt in de wetenschap nog volop onderzoek gedaan naar de invloed van de omgeving op je karakter. Dit boek gaat over dat deel van de karakterontwikkeling waar je invloed op hebt als ouder.

In het voorval van mijn zoon en de wandeling naar de gymles ging het eigenlijk om de karaktereigenschap zelfbeheersing. Wat ik wil, is dat hij zijn impulsen leert beheersen, zodat hij op het moment dat het belangrijk is zich kan hou-

den aan de afspraak: wij lopen in de rij naar de gymles. Zelfbeheersing is in dit voorbeeld het eigenlijke doel van zijn opvoeding.

De belangrijkste geluksmaker

22 Bij opvoeding gaat het (onder andere) om de ontwikkeling van karaktereigenschappen. Maar vraag je ouders wat ze zelf wensen voor hun kinderen dan staat geluk met stip op nummer één. En wat moet je dan precies gaan ontwikkelen bij je kinderen om hen een gelukkig leven te laten leiden?

Heel in het kort: het ontwikkelen van belangrijke karaktereigenschappen maakt iemand autonoom en dat draagt bij aan duurzaam geluk. Niet altijd natuurlijk, maar meestal wel. Een tiener die in staat is om zichzelf te beheersen, kan ervoor kiezen om tijdens de toetsweek te gaan leren in plaats van naar de film te gaan met vrienden. Die voorbereiding levert waarschijnlijk goede cijfers op, waardoor hij over kan naar de volgende klas.

Iets abstracter geformuleerd: door de karaktereigenschap zelfbeheersing kan het kind een keuze maken iets te doen (leren voor de toets) en iets te laten (naar de film gaan). Het wordt hierdoor zelf de regisseur van zijn leven in plaats van afhankelijk te worden van de omstandigheden.

Dit gegeven, die zeggenschap over ons eigen leven, is de belangrijkste geluksmaker. Geluksprofessor Ruut Veenho-